

УДК 159.9:316.6:305-055.2+355.02(477)»2014/2025»
DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8458/2025-1-7>

Рудінська Олена Володимирівна,

кандидат економічних наук,
завідувач кафедри менеджменту охорони здоров'я,
Одеський національний медичний університет,
провулок Валіховський, 2, Одеса, 65082, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0059-7295>

Дружкова Ірина Сергіївна,

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я,
Одеський національний медичний університет,
провулок Валіховський, 2, Одеса, 65082, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7934-5057>

Васькова Альона Олександрівна,

магістр освітньої програми 053 «Практична психологія»
кафедри менеджменту охорони здоров'я,
Одеський національний медичний університет,
провулок Валіховський, 2, Одеса, 65082, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3252-8673>

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ВІЙНИ

***Анотація.** Статтю присвячено аналізу психологічних аспектів формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни. В умовах глибоких соціальних змін і військових викликів гендерні ролі піддаються суттєвій переоцінці, що має як психологічні, так і соціальні наслідки. Розглянуто основні теоретико-методологічні підходи до вивчення гендерної соціалізації, зокрема біопсихологічний, соціокогнітивний і культурно-історичний. Проаналізовано, яким чином війна впливає на трансформацію традиційних уявлень про жіночі та чоловічі ролі, руйнує усталені стереотипи та сприяє появі нових моделей гендерної поведінки. Визначено соціально-психологічні чинники змін гендерних уявлень, серед яких важливу роль відіграють медіа, система освіти та діяльність громадських організацій. Показано, як публічні історії жіночолідерок, військовослужбовиць і активісток, а також зображення емоційної вразливості чоловіків впливають на масову свідомість і сприяють подоланню традиційних гендерних стереотипів.*

Особливу увагу приділено психологічним бар'єрам на шляху до реальної гендерної рівності, серед яких гендерні стереотипи, несвідомі упередження, ефект «скляної стелі» та феномен гендерної втоми. Наголошено на необхідності глибокої психологічної рефлексії, розвитку критичного мислення та використання спеціальних психологічних практик для подолання внутрішніх і зовнішніх обмежень. Проаналізовано роль гендерно чутливого консультування, розвитку емоційного інтелекту та психопросвіти як ефективних інструментів підтримки гендерної рівності в умовах соціальної турбулентності. Зроблено висновок, що формування гендерної рівності є не лише результатом юридичних змін, а передусім процесом психологічної трансформації особистості та суспільної свідомості. Підкреслюється роль психології як науки та практики у формуванні більш справедливого, інклюзивного та гуманного суспільства. Також окреслено перспективні напрями подальших психологічних досліджень у сфері гендерної рівності в умовах посттравматичної адаптації суспільства та інституційної підтримки гендерно чутливих практик.

***Ключові слова:** гендерна рівність, суспільна трансформація, війна, психологічні бар'єри, стереотипи, психологічна підтримка.*

Rudinska Olena, Druzhkova Iryna, Vaskova Alyona. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF GENDER EQUALITY FORMATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL TRANSFORMATION AND WAR

Abstract. *The article is devoted to the analysis of the psychological aspects of the formation of gender equality in the context of social transformation and war. Under conditions of profound social change and military challenges, traditional gender roles undergo significant re-evaluation, which has both psychological and social consequences. The main theoretical and methodological approaches to the study of gender socialization are considered, in particular the biopsychological, socio-cognitive, and cultural-historical perspectives. The article analyzes how war influences the transformation of traditional perceptions of male and female roles, disrupts established stereotypes, and contributes to the emergence of new models of gender behavior. The socio-psychological factors influencing changes in gender perceptions are identified, among which the role of the media, the education system, and public initiatives is emphasized. It is shown how public narratives about women leaders, servicewomen, and activists, as well as the depiction of men's emotional vulnerability, affect public consciousness and promote the overcoming of traditional gender stereotypes.*

Special attention is paid to the psychological barriers to achieving genuine gender equality, including gender stereotypes, implicit biases, the «glass ceiling» effect, and gender fatigue phenomenon. The article highlights the necessity of profound psychological reflection, the development of critical thinking, and the implementation of psychological practices to overcome both internal and external restrictions. The role of gender-sensitive counseling, emotional intelligence development, and psychoeducation is analyzed as effective tools for supporting gender equality under conditions of social turbulence. It is concluded that the formation of gender equality is not only the result of legal changes but primarily a process of psychological transformation of the individual and collective consciousness. The article emphasizes the crucial role of psychology as a science and practice in shaping a more just, inclusive, and humane society. The article also outlines promising directions for further psychological research on gender equality in the context of post-traumatic societal adaptation and the institutional support of gender-sensitive practices.

Key words: *gender equality, social transformation, war, psychological barriers, stereotypes, psychological support.*

Вступ. Умови війни та глибокої суспільної трансформації сприяють радикальній зміні уявлень про традиційні гендерні ролі, що супроводжується значними психологічними, соціальними та культурними зрушеннями. Гендерна рівність, яка є фундаментальною цінністю сучасного демократичного суспільства, набуває нового звучання в контексті військових викликів, загострення соціальної нерівності та переосмислення меж поведінкових моделей для чоловіків і жінок. Зміни в сприйнятті гендерних ролей проявляються як у практичному житті, так і на рівні колективної свідомості, потребуючи ґрунтовного психологічного аналізу.

Психологічне вивчення гендерної рівності базується на широкому спектрі теоретико-методологічних підходів, зокрема біопсихологічного, соціокогнітивного та культурно-історичного. Кожен із них розкриває різні аспекти формування гендерної ідентичності та взаємодії статей у суспільстві. Особливої актуальності набуває аналіз процесів гендерної соціалізації під впливом кризових явищ, таких як

війна, що кардинально змінює психологічні механізми побудови гендерних уявлень.

Тема психологічних аспектів формування гендерної рівності є надзвичайно актуальною в сучасних умовах суспільної трансформації та воєнного стану в Україні. Війна виступає потужним соціальним каталізатором, що переосмислює традиційні моделі жіночої та чоловічої поведінки, руйнує усталені стереотипи та водночас може призводити до їх загострення. У нових умовах жінки активно залучаються до сфер, які раніше традиційно вважалися «чоловічими», що розширює суспільне розуміння жіночності, тоді як чоловіки переживають тиск очікувань відповідності «героїчному» ідеалу.

Особливої уваги заслуговує зміна уявлень дітей і підлітків, які формують нові моделі поведінки на основі спостереження за змінами гендерних ролей у суспільстві. Водночас реалізація гендерної рівності стикається з психологічними бар'єрами: гендерними стереотипами, несвідомими упередженнями, ефектом «скляної стелі», феноменом гендерної втоми.

Подолання цих перешкод потребує активного залучення психологічних практик, розвитку емоційного інтелекту, критичного мислення та гендерно чутливого консультування.

Таким чином, дослідження психологічних механізмів формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни має не лише наукове, а й практичне значення для побудови більш інклюзивного та справедливого суспільства.

Тема гендерних ролей в умовах війни є дуже актуальною та складною. Її актуальність зумовлена наслідками військових дій та функціонуванням суспільства, видів фізичного та психологічного залучення чоловіків і жінок у всі сфери життєдіяльності, а також на впровадження гендерної рівності.

Матеріали та методи. Метою статті є аналіз психологічних чинників формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни, а також визначення основних психологічних бар'єрів і практик, що сприяють подоланню гендерних стереотипів у кризових соціальних обставинах.

У дослідженні використано міждисциплінарний теоретико-методологічний аналіз праць із психології, соціології, гендерних студій та педагогіки. Основою для теоретичного узагальнення стали класичні й сучасні підходи до вивчення процесів гендерної соціалізації (біопсихологічний, соціокогнітивний та культурно-історичний), а також дослідження впливу воєнних і кризових умов на трансформацію гендерних уявлень.

Методами дослідження виступили: аналіз і синтез наукових публікацій із гендерної психології, соціальної психології; порівняльний аналіз змін гендерних ролей у довоєнний і воєнний періоди; узагальнення емпіричних даних із відкритих соціологічних і психологічних досліджень щодо впливу війни на гендерну динаміку; контент-аналіз сучасних медіаматеріалів, присвячених тематиці участі жінок і чоловіків у військових діях та громадській активності.

Такий підхід дав змогу виявити основні соціально-психологічні чинники змін гендерних уявлень і визначити ключові бар'єри на

шляху до формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації.

Психологічне вивчення гендерної рівності спирається на широкий спектр теоретичних підходів, кожен з яких розкриває різні аспекти формування гендерної ідентичності та взаємодії статей у суспільстві. У центрі цього розгляду знаходиться категорія «гендер» як соціально сконструйована, психологічно переживана й динамічна характеристика особистості, що відрізняється від біологічної статі [7].

Біопсихологічний підхід акцентує увагу на нейрофізіологічних та гормональних відмінностях між чоловіками й жінками, розглядаючи їх як чинники, що можуть впливати на поведінкові та когнітивні особливості. Водночас сучасна наука дедалі більше усвідомлює обмеженість цього підходу в поясненні соціально зумовлених форм нерівності.

Соціокогнітивний підхід, базований на працях Альберта Бандури та його послідовників, висуває тезу про те, що гендерні ролі засвоюються в процесі соціального навчання шляхом моделювання, підкріплення та імітації. Діти з раннього віку привласнюють зразки поведінки, які суспільство вважає «доречними» для їхньої статі, що надалі формує уявлення про «норму» й обмежує варіативність самореалізації [2].

Культурно-історичний підхід Л. Виготського та його сучасні інтерпретації підкреслюють роль історичного контексту, мови, цінностей і символічних систем у побудові гендерної свідомості. Гендерні очікування й ролі транслуються через освіту, релігію, медіа та правові норми, водночас можуть бути предметом трансформації під впливом соціальних змін, як-от війна або масові міграції [3].

У психології гендерна соціалізація розглядається як процес, що починається ще в дитинстві й триває протягом усього життя, постійно адаптуючись до нових контекстів. Важливо усвідомлювати, що рівень гендерної рівності не визначається лише правовими актами, а глибоко вкорінений у психологічному сприйнятті себе та інших.

Застосування цих теоретико-методологічних підходів дає змогу не лише описувати ген-

дерні ролі, а й аналізувати механізми їх закріплення, трансформації чи подолання в умовах глибоких суспільних змін, таких як війна.

Результати. Війна є потужним соціальним каталізатором, що змінює не лише геополітичні кордони, а й ментальні межі, зокрема й гендерні. У періоди збройних конфліктів відбувається переоцінка традиційних уявлень про жіночі й чоловічі ролі, а стереотипи часто або загострюються, або руйнуються. Ці зміни мають глибокі психологічні наслідки як для окремих особистостей, так і для колективної свідомості [8].

Традиційно чоловіча роль асоціювалася з бойовою активністю, захистом і силою, тоді як жіноча – з турботою, доглядом та емоційною підтримкою. Проте війна, особливо повномасштабна, як у випадку з Україною, значною мірою нівелює ці межі. Жінки беруть активну участь у військових діях, служать у бойових підрозділах, працюють волонтерками, координаторками гуманітарних ініціатив, політичними лідерками. Це розширення ролей змінює образ жіночності в суспільній свідомості, інтегруючи в нього такі риси, як рішучість, відповідальність і готовність до ризику.

Чоловіки, своєю чергою, зазнають психологічного тиску через очікування відповідності традиційній «героїчній» моделі поведінки. Вони часто стикаються з почуттям провини в разі неможливості служити через здоров'я, вік, обставини або з психологічними наслідками участі в бойових діях, посттравматичним стресовим розладом (ПТСР), порушеннями ідентичності, емоційною втомою. Такі переживання можуть призводити до внутрішніх конфліктів між «очікуваною» та «реальною» чоловічістю.

Одним із ключових аспектів є також роль дітей і підлітків, які спостерігають нові моделі гендерної поведінки під час війни. У них формуються змінені уявлення про те, ким можуть бути чоловіки та жінки, і ці уявлення впливатимуть на майбутні соціальні норми [1].

Таким чином, війна виступає як подія, що кардинально змінює психологічні механізми гендерних уявлень, формує нові соціальні й рольові моделі та, у перспективі, може спри-

яти більшій гендерній рівності – за умови, що суспільство визнає ці зміни і забезпечить їх інституціональне закріплення.

Суспільна трансформація – це не лише політичні чи економічні зміни, а й глибокі зрушення у свідомості, поведінці та міжособистісних відносинах. У цьому контексті формування гендерної рівності набуває особливого психологічного значення, адже саме крізь призму особистісного сприйняття змінюються уявлення про соціальні ролі та допустимі межі поведінки.

Одним із ключових соціально-психологічних чинників трансформації гендерних уявлень є медіа. Під час війни й кризових ситуацій зростає роль інформаційного простору у формуванні нових символів, моделей поведінки та ідентичностей. Публічні історії жінок-лідерок, військовослужбовиць, науковиць чи лікарки сприяють руйнуванню стереотипів про «другорядну» роль жінки в кризових умовах. Водночас підкреслення емоційної вразливості чоловіків і зображення їх у ролі батьків, які опікуються дітьми, формує нове розуміння чоловічості як співпереживальної й турботливої.

Іншим важливим чинником є система освіти, яка відіграє роль агента соціалізації. Гендерна рівність у навчальному середовищі залежить від упровадження відповідної тематики в шкільні та університетські програми, підготовки педагогів до роботи з чутливими питаннями і формування безпечного середовища для всіх учасників освітнього процесу. Психологічна просвіта щодо гендеру, насильства, дискримінації, а також розвиток емоційної компетентності учнів і студентів – це основа майбутніх змін у суспільній структурі [5].

Суттєве значення мають громадські ініціативи та неурядові організації, які діють як «соціальні модератори», посилюючи вплив на масову свідомість і сприяючи підтримці уразливих груп. Психологічні практики, що поширюються через ці платформи – групові зустрічі, тренінги, психопросвіта, – допомагають індивіду усвідомити внутрішні упередження та трансформувати власне ставлення до питань рівності.

У посттравматичному суспільстві, яке переживає наслідки війни, формування нових норм неможливе без включення психологічної рефлексії. Саме через неї особистість може не лише адаптуватися до нових умов, а й активно впливати на зміну середовища – через участь у громадських ініціативах, лідерство в локальних спільнотах, підтримку інших [10].

Отже, соціально-психологічні чинники формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації включають динамічну взаємодію освіти, медіа, громадського сектору та особистісної свідомості. Цей процес є не лише результатом зовнішніх змін, а й наслідком внутрішньої психологічної готовності до рівноправного бачення соціального світу.

Попри законодавче закріплення принципів рівності реалізація гендерної рівності часто стикається з численними психологічними бар'єрами, закоріненими в індивідуальній та колективній свідомості. Ці бар'єри мають як зовнішні, так і внутрішні прояви, обмежуючи можливості самореалізації, доступ до ресурсів і формування рівноправних соціальних відносин [10].

Один із ключових бар'єрів – це гендерні стереотипи, які функціонують як когнітивні спрощення, що обмежують сприйняття ролей жінок і чоловіків. Наприклад, переконання, що жінка менш здатна до прийняття рішень у кризовій ситуації або що чоловік не повинен демонструвати емоцій, породжують викривлену систему очікувань і реакцій. Такі стереотипи підсилюються соціальним підкріпленням у родині, медіа, шкільному середовищі та навіть у робочих колективах. У 2018 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях» [8]. Проте на 2025 р. військовослужбовці все ще не мають забезпечення анатомічною військовою формою, засобами гігієни та ін. Окрім внесення змін до законодавства, варто застосувати гендерний підхід задля поліпшення умов проходження служби для жінок та регламентували

такі впровадження відповідними підзаконними актами, що мають бути обов'язковими до виконання. Такі дії можуть сприяти покращенню психоемоційного стану військовослужбовців, оскільки можуть забезпечити відчуття їх прийняття та цінності на рівні з чоловіками.

У 2017 р. було скасовано Наказ Міністерства охорони здоров'я № 256, який містив перелік із 450 професій, заборонених для жінок. Юридично це зняло дискримінацію за ознаками статі з питання вибору професії. Фактично роботодавці й на квітень 2025 р. все ще не бажають бачити жінок на більшості «традиційно чоловічих» посад [9].

Важливою перешкодою є несвідомі упередження (*implicit bias*) – автоматизовані установки, які формуються з дитинства і впливають на сприйняття інших, навіть якщо на рівні свідомості людина декларує підтримку рівності. Наприклад, керівник може несвідомо обирати чоловіка на керівну посаду, вважаючи його «природним лідером», хоча об'єктивні критерії не підтверджують його переваги.

Психологічно значущим бар'єром є також ефект «скляної стелі» – феномен, за якого жінки досягають середнього рівня управлінських чи професійних позицій, але не просуваються далі через невидимі обмеження. Водночас жінки можуть самостійно відмовлятися від просування через внутрішню заборону або недостатню впевненість у своїх силах, що формувалася роками соціалізації в умовах нерівності.

Ще один складний феномен – гендерна втома. Це відчуття безсилля чи цинізму щодо змін, що виникає після тимчасових або поверхневих покращень. Люди можуть вважати, що «усе вже зроблено», хоча статистика дискримінації, насильства чи нерівного доступу до ресурсів говорить про інше.

Психологічні бар'єри підтримуються також культурними нормами і колективними установками, які в умовах війни можуть навіть посилюватися як «патріархатний захисний механізм», де повернення до традиційних ролей сприймається як «стабільність» у хаосі.

Подолання цих бар'єрів вимагає глибокої рефлексії, розвитку критичного мислення,

підтримки з боку психологів, освітян, лідерів думок та інституцій. Лише зміна психологічних установок дає змогу перетворити декларовану рівність на життєву реальність.

У реаліях соціальної трансформації та війни психологічні практики стають важливим інструментом підтримки гендерної рівності. Вони дають змогу не лише мінімізувати наслідки дискримінації, стереотипізації та психологічної травматизації, а й формують середовище, сприятливе для рівноправного розвитку особистості незалежно від її гендерної ідентичності.

Одним із найважливіших напрямів є гендерно чутливе консультування та психотерапія. У межах такої практики фахівці враховують специфіку гендерних ролей, досвіду дискримінації, травм, пов'язаних із насильством або стигматизацією. Зокрема, під час війни надзвичайно актуальною є робота з жінками-військовослужбовицями, які можуть стикатися як із бойовими травмами, так і з подвійним тиском очікувань як професіонала та як жінки. Для чоловіків, які не відповідають традиційним маскулініним уявленням, потрібна підтримка в подоланні внутрішнього конфлікту й соціального осуду.

У контексті військового конфлікту важливою є також психологічна підтримка ветеранок, які повертаються до мирного життя. Досвід показує, що жінки часто відчують невизнання своєї ролі в обороні держави, стикаються з труднощами в працевлаштуванні, стигматизацією, а також із нерівним доступом до реабілітаційних програм. Психологічне супроводження допомагає їм подолати ПТСР, відновити самооцінку та знайти нові моделі ідентичності.

Сучасна психологія пропонує практики розвитку емоційного інтелекту як засіб профілактики гендерних конфліктів і формування культури рівноправної взаємодії. Тренінги з емпатії, саморегуляції, активного слухання, усвідомлення власних емоцій і поведінкових реакцій створюють передумови для побудови здорового комунікативного простору в колективах, освітніх установах, родинях.

Особливої уваги заслуговують освітні тренінги, психопросвітницькі програми та коучинг, спрямовані на підвищення гендерної обізнаності. Такі програми допомагають учасникам усвідомити вплив стереотипів, визначити зони особистісного росту, навчитися взаємодіяти на основі партнерства. Успішні кейси таких інтервенцій є в системі освіти, охорони здоров'я, публічному адмініструванні.

Усі ці практики мають спільну мету – трансформацію внутрішнього світу людини через підвищення рівня усвідомленості, емоційної стабільності й готовності до взаємоповаги. Формування гендерної рівності як психологічного і соціального явища неможливе без підтримки на рівні індивідуальної психіки, тож роль психолога у цьому процесі стає ключовою.

Висновки. У період глибоких соціальних змін і військових викликів питання гендерної рівності набуває нового звучання. Ідеться не лише про юридичні чи політичні реформи, а передусім про психологічну трансформацію індивіда й суспільства. Рівність починається з внутрішнього усвідомлення цінності кожної особистості незалежно від її гендеру, ролі, біографії чи статусу.

Проведений аналіз показує, що гендерна рівність у психологічному контексті є результатом взаємодії низки чинників – від соціалізації та культурних наративів до переживання війни, травм і нових моделей ідентичності. Психологія дає змогу не лише описати ці процеси, а й впливати на них через свідоме формування емпатії, рефлексії, готовності до змін і подолання внутрішніх бар'єрів.

Війна виступає не лише руйнівною, а й парадоксально – трансформативною подією. Вона змінює усталені уявлення про «чоловіче» й «жіноче», відкриває нові простори дії для всіх громадян незалежно від статі. Разом із тим вона загострює старі травми й стереотипи, які потребують цілеспрямованої психологічної роботи.

Формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації можливе лише за умови цілісного підходу – на рівні індивіду-

альної психіки, освітнього процесу, медійного простору та інституційної політики. Особлива роль належить психологам як фахівцям, що здатні впливати на глибинні установки, розкривати внутрішній потенціал особистості та підтримувати людей у періоди змін.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на вивчення посттравматичного досвіду у зв'язку з гендерною ідентичністю, гендерну динаміку в середовищі ветеранів і ветеранок, формування нових лідерських моделей, а також на розроблення психотерапевтичних практик, чутливих до гендерної різноманітності.

Гендерна рівність – це не абстрактна категорія, а конкретна реальність, яку щодня формують емоції, переконання й дії людей. Психологія у цьому процесі виступає не лише інструментом аналізу, а й ресурсом для майбутнього – більш справедливою, інклюзивною й гуманною.

Поточна ситуація в Україні суттєво обмежує права та свободи чоловіків, ставлячи на перший план обов'язок із захисту держави, змушуючи їх відповідати ролі сильного чоловіка та виявляти мужність. Для тих, хто звик до вільного самовираження, серед них представників ЛГБТК(IA+), умови війни ставлять нові виклики у виявленні власної ідентичності й сприяють більшому стресовому навантаженню через неможливість бути

собою. Накладені обмеження забирають у чоловіків можливість пошуку та проявлення поза межами патріархальної моделі.

Існуючий стан речей сприяє збільшенню фізичного та психоемоційного навантаження також і на жінок, які через відсутність партнера переймають усе навантаження на себе і через брак часу обмежені у виборі саморозвитку. Неможливість розділити навантаження з партнером, родичами чи близькими, які стали недоступні через участь у військових діях, окупацію, зміну місця проживання, полон чи загибель сприяє вимушеній ізоляції та обмеженню в працевлаштуванні через наявність дітей чи родичів, які потребують догляду.

Дещо вирівняти становище чоловіків і жінок у цьому напрямі можуть нормалізація на державному рівні жіночої військової служби, прийняття законодавства про цивільні партнерства, медійне різноманіття, уведення реальних санкцій для ЗМІ за новини, що дискримінують. Це б знизило тиск на людину й дало змогу суспільству реформуватися.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з вивченням психологічної адаптації різних гендерних груп у поствоєнний період, зокрема в контексті інституційної підтримки, нових моделей ідентичності та гендерно чутливих психотерапевтичних підходів.

Список використаних джерел:

1. Bussey K., Bandura A. Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*. 1999. Vol. 106, No. 4. P. 676–713.
2. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство / за ред. Л. Гентош, О. Кісь. Львів : ВНТЛ-Класика, 2003. 250 с.
3. Bem S. L. Gender Schema Theory and Its Implication for Child Development: Raising Gender-Schematic Children in a Gender-Schematic Society Signs. *Journal of Women in Culture and Society*. 1983. No. 8. P. 598–616.
4. Kofoed M. S., McGovney E. The effect of same-gender or same-race role models on occupation choice: Evidence from randomly assigned mentors at West Point *Journal of Human Resources*. 2019. 54(2), 430–467. <https://doi.org/10.3368/jhr.54.2.0416.7838R1>
5. Pascoe E. A., Richman L. S. Perceived Discrimination and Health: A Meta-Analytic Review *Psychological Bulletin*. 2009. 135(4), 531–554. <https://doi.org/10.1037/a0016059>
6. Красіленко Т. М., Рудінська О. В. Аспекти стрес-менеджменту та шляхи подолання професійного вигорання медичних працівників *Сучасні напрями змін в управлінні охороною здоров'я: модернізація, якість, комунікація* : Міжнародна наукова конференція, 31.05.2024. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 136–141.
7. Veldman J., Van Laar C., Meeussen L., Lo Bue S. Daily Coping With Social Identity Threat in Outgroup-Dominated Contexts: Self-Group Distancing Among Female Soldiers *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2021. 47(1), 118–130. <https://doi.org/10.1177/0146167220921054>

8. Гендерна рівність у ЗСУ після повномасштабного вторгнення РФ в Україну : аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderna-rivnist-u-zsu-pislya-povnomasshtabnoho-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu> (дата звернення: 13.04.2025).

9. Дружкова І. С. Гендерний розрив у інтелектуальній власності: історична ретроспектива *Збірник тез доповідей 80-ї наукової конференції викладачів академії*. Одеса : ОНАХТ, 2020. С. 433–434.

10. Пасічник В. І., Савчук О. А. Шляхи удосконалення психолого-педагогічної компетентності офіцерів військових частин НГУ в сучасних умовах. *Науковий семінар ХНУПС імені І. Кожедуба*, 12.12.2024. С. 88–91.

11. Сарнавський М. Досвід Ізраїлю в інтеграції жінок до військової сфери: уроки для реформування Збройних сил України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 87. С. 152–159. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.3.22>

12. Kozachuk V. L., Tsybizov A. L., Tarhonskyi V. F., Didichenko V. P., Lushnichenko V. M., Dobrovolskyi U. B. Some problems of gender education of cadets in higher education institutions of the Ukrainian security forces *Health Education and Health Promotion*. 2022. 10(1), 1–6.

References:

1. Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation. *Psychological Review*, Vol. 106, No. 4, P. 676–713 [in English].

2. Gentosh, L., & Kis, O. (Eds.). (2003). *Hendernyi pidkhid: istoriia, kultura, suspilstvo* [Gender Approach: History, Culture, Society]. Lviv : VNTL-Klasyka. Retrieved April 13, 2025, from <https://uamoderna.com/images/biblioteka/gender-approach-anthology.pdf> [in Ukrainian].

3. Bem, S. L. (1983). Gender Schema Theory and Its Implication for Child Development: Raising Gender-Schematic Children in a Gender-Schematic Society Signs: *Journal of Women in Culture and Society*, 8, 598–616 [in English].

4. Kofoed, M. S., & McGovney, E. (2019). The effect of same-gender or same-race role models on occupation choice: Evidence from randomly assigned mentors at west point. *Journal of Human Resources*, 54(2), 430–467. <https://doi.org/10.3368/jhr.54.2.0416.7838R1> [in English].

5. Pascoe, E. A., & Richman, L. S. (2009). Perceived Discrimination and Health: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 135(4), 531–554. <https://doi.org/10.1037/a0016059> [in English].

6. Krasilenko, T. M., & Rudinska, O. V. (2024). Aspekty stres-menedzhmentu ta shliakhy podolannia profesiinoho vyhorannia medychnykh pratsivnykiv [Aspects of Stress Management and Ways to Overcome Professional Burnout of Medical Workers]. In *Suchasni napriamy zmin v upravlinni okhoronoiu zdorovia: modernizatsiia, yakist, komunikatsiia. Mizhnarodna naukova konferentsiia, 31 travnia 2024 roku, m. Odesa* (pp. 136–141). Lviv – Torun: Liha-Pres. [in Ukrainian]

7. Veldman, J., Van Laar, C., Meeussen, L., & Lo Bue, S. (2021). Daily Coping With Social Identity Threat in Outgroup-Dominated Contexts: Self-Group Distancing Among Female Soldiers. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 47(1), 118–130. <https://doi.org/10.1177/0146167220921054> [in English].

8. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. (2025). Hendernarivnistu ZSU pislia povnomasshtabnoho vtorhnennia RF v Ukrainu [Gender Equality in the Armed Forces of Ukraine after the Full-Scale Invasion of the Russian Federation]. Analytical note. Retrieved April 13, 2025, from <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderna-rivnist-u-zsu-pislya-povnomasshtabnoho-vtorhnennya-rf-v-ukrayinu> [in Ukrainian].

9. Druzhkova, I. S. (2020). Hendernyi rozryv u intelektualnii vlasnosti: istorychna retrospektyva [Gender Gap in Intellectual Property: A Historical Retrospective]. In *Zbirnyk tez dopovidei 80-yi naukovoi konferentsii vykladachiv akademii, Odesa, 7–8 travnia 2020 roku* (pp. 433–434). Odesa: ONAKhT. [in Ukrainian].

10. Pasichnyk, V. I., & Savchuk, O. A. (2024). Shliakhy udoskonalennia psykhologo-pedahohichnoi kompetentnosti ofitseriv viiskovykh chastyn NHU v suchasnykh umovakh [Ways to Improve the Psychological and Pedagogical Competence of Officers of the National Guard of Ukraine Units in Modern Conditions]. In *Naukovyi seminar Kharkivskoho natsionalnoho universytetu Povitrianykh Syl imeni Ivana Kozheduba "Informatsiine protyborstvo v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny": stati ta tezy dopovidei, 12 hrudnia 2024 roku* (pp. 88–91). Kharkiv: Kharkivskiy natsionalnyi universytet povitrianykh syl imeni Ivana Kozheduba. [in Ukrainian].

11. Sarnavskiy, M. (2025). Dosvid Izrailiu v intehtratsii zhinok do viiskovoi sfery: uroky dlia reformuvannia Zbroinykh Syl Ukrainy (Israel's Experience in Integrating Women into the Military Sphere: Lessons for Reforming the Armed Forces of Ukraine). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, 152–159. [in Ukrainian].

12. Kozachuk, V. L., Tsybizov, A. L., Tarhonskyi, V. F., Didichenko, V. P., Lushnichenko, V. M., & Dobrovolskyi, U. B. (2022). Some problems of gender education of cadets in higher education institutions of the Ukrainian security forces. *Health Education and Health Promotion*, 10(1), 1–6 [in English].